

ЧУПРИНА

Людмила Вікторівна
lvchuprina@meta.ua

УДК 658.15

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ
ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА
ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО
РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

ЛОБАНОВА

Юлія Юріївна
yulia.lobanova7777@gmail.comTHE ENTERPRISE EXPENSES'
MANAGING AS THE BASIS OF ITS
PROFITABILITY INCREASINGк.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУстудент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

Стаття присвячена визначенню сутності методів управління витратами. У ній обґрунтовано взаємозв'язок вітчизняних та зарубіжних способів управління, а також наведено основні їх переваги й недоліки, що визначають доцільність використання кожного з методів для підвищення рентабельності підприємства.

Статья посвящена определению сущности методов управления затратами. В ней обоснованно взаимосвязь отечественных и зарубежных способов управления, а также приведены основные их преимущества и недостатки, определяющие целесообразность использования каждого из методов для повышения рентабельности предприятия.

The article is devoted to the definition of the essence of cost management methods. It substantiates the interconnection of domestic and foreign methods of management, as well as the main advantages and disadvantages that determine the feasibility of using each of the methods to increase the profitability of the enterprise.

Ключові слова: витрати, управління витратами, методи, рентабельність, підприємство

Ключевые слова: затраты, управление затратами, методы, рентабельность, предприятие

Keywords: costs, cost management, methods, profitability, enterprise

ВСТУП

Ефективність управління витратами підприємства є важливим і складним завданням, вирішення якого актуальне в умовах сьогодення. Різноманітність методів зумовлює потребу у досконалому вивченні їх сутності, переваг та недоліків, адже доцільне використання кожного методу сприяє підвищенню рентабельності підприємства в цілому.

Удосконаленню управління витратами приділяється значна увага з боку науковців. Зокрема, цю тему досліджували такі автори: Е.Ю. Воронова, Л.В. Нападівська, О.О. Непочатенко, В.П. Савчук, І.Б. Садовська та інші.

Натомість, залишається низка невирішених питань стосовно застосування новітніх методів управління витратами на вітчизняних підприємствах.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі вже існуючих методів управління витратами, визначення їх характеристик, з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень для підвищення рентабельності підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час написання роботи використовувалися загальнонаукові та загально-філософські методи дослідження, а саме: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення.

Методологічною та інформаційною основою цього дослідження є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах управління витратами означає

створення єдиної раціональної чітко й безперебійно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами.

В науковій літературі існують різні трактування поняття «витрати», натомість, найбільш розповсюджене є визначення витрат відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», згідно якого витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками) [4, п. 3].

Управління витратами – це контроль за процесом формування, розподілу та використання витрат підприємства в результаті здійснення фінансово-господарської діяльності [5, с. 179].

Система управління витратами спрямована на розв'язання таких завдань:

- 1) контроль за ходом господарської діяльності підприємства;
- 2) виявлення впливу змін рівня, обсягу та структури витрат на обсяг виробництва та одиницю продукції;
- 3) збір, аналіз інформації про витрати;
- 4) нормування, планування витрат у розрізі елементів, виробничих підрозділів і видів продукції;
- 5) пошуку резервів економії ресурсів та оптимізації витрат.

Сучасні методи управління витратами характеризуються різноманітністю, наявністю декількох методик використання окремого методу, як у межах підприємства, так і галузі. Різноманітні вітчизняні та зарубіжні методи управління зазначено у табл. 1.

Таблиця 1

Базові методи управління витратами

Вітчизняні методи	Зарубіжні методи
Попроцесний (попередільний) – прямі витрати на виробництво відображаються в обліку не за видами продукції, а за процесами.	Директ-костинг – класифікує витрати на змінні та постійні та включає в себе облік витрат за їх видами, місцями виникнення й носіями, облік результатів виробничої діяльності, а також аналіз витрат і результатів для прийняття управлінських рішень.
Позамовний – об'єктом обліку та калькулювання є окреме виробниче замовлення, що відкривається заздалегідь на певну кількість продукції, на конкретну роботу.	Стандарт-костинг – в обліку фіксуються не ті витрати, що вже здійснені, а ті, які повинні бути, тобто стандартні витрати.
Нормативний – застосовують для щоденного виявлення відхилень від діючих норм на виробництво з метою запобігання надмірних витрат коштів підприємства.	Кайзен-костинг – заснований на стратегії оптимізації витрат, що направлена на підвищення ефективності виробничих процесів і приводить до запланованих результатів.
Директ-костинг – використовується на невеликій кількості підприємств.	Метод ABC – передбачає здійснення калькулювання за видами діяльності.
	Таргет-костинг – система обліку витрат на основі цільової ціни.
	Кост-кілінг – спосіб мінімізації поточних витрат на виробництво продукції.
	LCC-аналіз – розрахунок витрат за етапами життєвого циклу продукції.
	Система «Точно в строк» – стимулює зниження собівартості.
	CVP-аналіз – аналіз співвідношення «витрати – випуск – прибуток».

Розглянувши кожен з цих методів окремо, було виявлено, що особливістю попередільного методу є те, що він, як правило, застосовується в тих галузях промисловості, які виробляють, однорідну продукцію. Собівартість кожної окремо взятої з маси інших одиниці продукції, буде ідентичною собівартості решти одиниць продукції [1].

Попроцесний метод обліку витрат є близьким до позамовного методу. Адже обом системам притаманні одні і ті ж основні принципи, а саме: віднесення матеріальних, трудових і накладних витрат на продукцію, застосування різних способів розрахунку собівартості одиниці продукції і підготовка інформації, необхідної для планування, контролю та прийняття управлінських рішень; вони використовують одні і ті ж основні виробничі рахунки.

Натомість при попроцесному калькулюванні збираються не витрати замовлень, а витрати цехів, що відносяться на всі одиниці та проходять через цех за певний період часу. При позамовному методі одночасно виконується декілька замовлень, кожен з яких має свої особливості.

Метод обліку нормативних витрат полягає у формуванні собівартості за нормативними витратами, які попередньо розробляються на кожному підприємстві залежно від його технологічних особливостей [9, с. 464].

У зарубіжній практиці нормативний метод управління витратами широко відомий як метод «стандарт-костинг». Його основним завданням є облік відхилень

від стандартів та аналіз причин їх виникнення. Метод «стандарт-кост» доцільно застосовувати на таких підприємствах, які працюють в найбільш стабільних умовах, в таких випадках можна встановити нормативи і використовувати їх довгий час.

Основними відмінностями нормативного методу від системи «стандарт-кост» є наступні:

1) система «стандарт-кост» орієнтована на процес реалізації, нормативний метод зосереджений на виробництві;

2) основні функції при нормативному методі: облік, контроль; при «стандарт-кост»: планування, аналіз, контроль;

3) зарубіжна система управління витратами безпосередньо не пов'язана з калькулюванням фактичної собівартості одиниці продукції, натомість як вітчизняна система починається з калькулювання нормативної собівартості носія затрат та завершується складанням калькуляції фактичної собівартості одиниці продукції;

4) нормативний метод передбачає здійснення переоцінки залишків незавершеного виробництва за рівнем поточних норм, а за методом «стандарт-кост» переоцінка залишків незавершеного виробництва не відбувається;

5) за вітчизняним методом здійснюється обов'язкове первинне документування відхилень, для зарубіжної системи це є необов'язковим;

6) в системі «стандарт-кост» використовується факторний аналіз;

7) відображення на рахунках за вітчизняним методом відбувається лише по готовій продукції та матеріалах, в зарубіжній практиці – по кожній статті затрат та за факторами (норми, ціни);

8) відхилення при застосуванні системи «стандарт-кост» відносяться на винних осіб або списуються на фінансові результати, при використанні нормативного методу вони списуються на виробничі рахунки;

9) метод «стандарт-костинг» передбачає систему спеціалізованих рахунків для обліку затрат за нормами та виявлення відхилень від норм, нормативний метод – один спеціалізований рахунок на якому виявляється сума відхилень фактичної собівартості від вартості за обліковими цінами.

Одна з основних переваг системи «стандарт-кост» полягає в тому, що якщо внаслідок суттєвих змін у ціновій політиці (інфляція) загальна сума витрат збільшиться, це не вплине на керівників цехів, оскільки вони несуть відповідальність не у вартісному вимірі, а у натуральних показниках. Перевитрати можна отримати, як уже зазначалося, тільки у випадку суттєвих змін цього виробу, тобто якщо змінюється сам виріб [3, с. 56-78].

Що стосується системи «директ-костинг», то вона дозволяє більш ефективно контролювати рівень рентабельності продукції, тому що окупність продукції ринковою ціною краще видно при калькулюванні за прямими витратами, оскільки вона не змінюється в результаті того ж розподілу непрямих витрат, дозволяє використовувати графічно-математичну модель точки беззбитковості для вирішення низки управлінських завдань. Застосування цієї системи, за якою калькуюють неповну собівартість продукції, не включає визначення для аналітичних чи планових цілей повної собівартості продукції [6, с. 20].

Система управління витратами, заснована на використанні методу ABC, передбачає можливість оцінки доцільності їх здійснення з погляду корисності виконання пов'язаних з цими витратами операцій технологічного процесу [7, с. 40].

Запровадження систем управління витратами на основі методу ABC дозволить:

1) раціонально структурувати витрати з врахуванням корисності їх здійснення на кожному етапі виробництва;

2) оптимізувати собівартість продукції за рахунок покращення процесу виробництва;

3) обґрунтовано встановлювати нормативи обсягів та рівнів витрат;

4) в короткостроковому періоді досягти максимізації прибутковості та зростання ринкової вартості підприємства в довгостроковій перспективі.

Метод «кайзен-костинг» використовують як механізм зниження й управління витратами. Його основна мета – вдосконалення зменшення витрат, де участь мають брати усі без винятку працівники – менеджери і робітники. Цей підхід дає змогу кожному працівникові, який пов'язаний з процесом виробництва, зробити свій внесок у скорочення витрат. Тому, збереження необхідних ресурсів здійснюється шляхом усунення непродуктивних витрат.

Система «таргет-костинг» передбачає розрахунок

собівартості продукції за заздалегідь встановленою ціною реалізації. При використанні цього методу проводиться аналіз продукту з метою виділення ознак, що вимагають удосконалення.

«Таргет-костинг» і «кайзен-костинг» розв'язують практично одне й те ж завдання, але на різних стадіях життєвого циклу продукту і різними методами. Обидві концепції призначені для зниження рівня окремих статей витрат і собівартості кінцевого продукту в цілому до деякого прийняттого рівня, але якщо розділити життєвий цикл продукту на дві частини: стадію планування та розроблення і стадію виробництва, то «таргет-костинг» розв'язує це завдання на першій стадії, а «кайзен-костинг» – на другій [11].

Швидке скорочення витрат підприємства, що виникають як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі, дозволяє здійснити система «кост-кілінг». Натомість, цей метод характеризується певною жорсткістю, адже передбачає скорочення витрат на заробітну плату і скорочення персоналу, а також він потребує системного застосування.

Метод LCC-аналіз – застосовується у стратегічному управлінні та охоплює період у кілька років. Планові витрати визначають за кожною стадією життєвого циклу продукту – розроблення, виведення на ринок, зростання, зрілість і спад. Застосування LCC-аналізу дає змогу на будь-який момент часу визначити величину витрат, понесених на виробництво конкретного виду продукції або здійснення виду діяльності, оцінити конкурентні переваги, точніше спрогнозувати зазначені витрати щодо виробництва виробу загалом і співставити їх із отримуваним доходом від моменту виникнення ідеї до масового виробництва [2, с. 210].

Система «Точно в строк» («Just-in-Time») орієнтована на «гарантований» попит за принципом: виробляти продукцію тільки тоді, коли її потребують і тільки в тій кількості, яка потрібна покупцеві [10, с. 59].

Цей метод можна порівняти з позамовним методом калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг), тільки замовником у цьому випадкові виступає не конкретний покупець, а попит на продукцію.

Дослідивши метод CVP-аналіз, слід зазначити, що його оперативне та ефективне застосування вплинуло на зростання популярності в Україні, особливо в останні роки. За своєю сутністю CVP-аналіз є досить простим, базується на легко обчислюваних показниках і дає змогу оперативно оцінити вплив величини та структури витрат, обсягу продажу продукції на прибуток. Він як і будь-який з вищезазначених методів має переваги та недоліки. До переваг можна віднести те, що підприємство має змогу залежно від запланованого прибутку визначити обсяг реалізації. Недоліками методу є: поділ витрат підприємства на змінні, які лінійно залежать від обсягу продукції, і постійні, які від нього не залежать, що на практиці зробити складно; будь-яка зміна наявних у моделі чинників може суттєво змінити кінцевий результат [8].

ВИСНОВКИ

Отже, роблячи певні висновки, необхідно зазначити, що проблема управління витратами полягає в необхідності обирати шляхи їхнього скорочення.

Українські підприємства застосовують лише класичні, традиційні методи обліку та калькулювання витрат для визначення їх кількісної оцінки, натомість, необхідним є впровадження новітніх методів управління витратами.

В умовах кризової економіки доцільним є використання методу управління витратами «Точно в строк», який забезпечить виробництво продукції тільки у випадках, коли її потребують, з використанням наявних ресурсів. Використання методу АСВ-аналіз доцільне при впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу або тотальної автоматизації виробництва. Таргет-костінг доцільно використовувати для створення нових видів продукції за доступними споживачам цінами. Для ефективного прогнозування витрат на інноваційні процеси необхідне використання LCC-аналізу.

Натомість, для ефективного управління витратами необхідно використовувати сукупність декількох методів, які кожне підприємство має обирати самостійно, спираючись на вид своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Воронова Е.Ю. Управленческий учет: учебник для бакалавров / Е.Ю. Воронова. – М.: Издательство Юрайт, 2013. – 551 с.
2. Грицай О.І. Методи управління витратами та їх застосування в інноваційній діяльності / О.І. Грицай // Сучасні проблеми економіки і менеджменту: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 10–12 листопада 2011 року, присвяченої 45-річчю Інституту економіки і менеджменту та 20-річчю Інституту післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка» / Національний університет «Львівська політехніка», Інститут економіки і менеджменту, Інститут післядипломної освіти. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 209-210.
3. Нападowska Л.В. Управлінський облік: монографія / Л.В. Нападowska. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
5. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.
6. Погосова А.В. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції : переваги та недоліки / А.В. Погосова, О.Ф. Ярмолюк // Облік і фінанси. – 2012. – № 4. – С. 18-20.
7. Пустова І.В. Методи управління витратами в сучасних умовах: ефективність застосування, переваги та недоліки / І.В. Пустова // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 11. – С. 39-42.
8. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В.П. Савчук. – К.: Издательский дом «Максимум», 2009. – 884 с.
9. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / І.Б. Садовська, Т.В. Божидарнік, К.Є. Нагірська. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 688 с.
10. Свистун Л.А. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах нестабільної економіки / Л.А. Свистун, Р.М. Левкова // Економіка і регіон: наук. вісн. ПолтНТУ. – Полтава: ПолтНТУ, 2017. – № 4 (65). – С. 57-62.
11. Редченко К. Маленькими шагами к большому успеху: кайзен-костинг [Электронный ресурс] / К. Редченко. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/finance/fin036.html>